www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری

گۈل ۋە نەۋروز

مەۋلانا ئۇبەيدۇللا ئۇتفى

نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇقادىر سادىر

مۇھەررىردىن: «ئۇيغۇر تىلىنىڭ پاساھەت ئىگىلىرى» دىن بىرى بولغان مەۋلانا لۇتفىنىڭ ھاياتى ۋە ئىجادىي پائالىيەتلىرى كىتابخانىلىرىمىزغا ناھايىتى تونۇش. ئۇنىڭ مۇھىم ئەسەرلىرىدىن بولغان «گۈل ۋە نەۋرۇز» داستانى مىلادى 1411 - يىلى يېزىلغان. بۇ داستان جەمئىي 120 بابتىن تەركىب تاپقان. ئۇنىڭ قىسقارتىلمىسى «بۇلاق» مەجمۇئە - سىنىڭ 1981 - يىللىق 1 - سانىدا ئېلان قىلىنغانىدى. ئۇ چاغدا «گۈل ۋە نەۋرۇز» داستانىنىڭ قول يازمىسى تېخى بىزدە تېپىلمىغانلىقتىن، نەشرگە تەييارلاشتا بۇ ئەسەرنىڭ ئۆزبېكچە نەشرى ئاساس قىلىنغانىدى. بۇ قېتىم خوتەن ۋىلايىتىنىڭ گۇما ناھىيىسىدىن بۇ داستاننىڭ بىر پارچە قول يازمىسى تېپىلدى. بۇ قول يازما گەرچە تولۇقسىز بولسىمۇ، لېكىن لۇتفى ئەسەرلىرىنىڭ قول يازمىسى خەلقىمىز ئىچىدە ھازىرغىچە ساقلىنىپ كېلىۋاتقانلىقىنى، ئەگەر بۇ جەھەتتە ئىزدىنىدىغانلا بولساق، بىزدىن ئۇنىڭ تولۇق نۇسخىلىرىنى تېپىش مۇمكىنلىكىنى ئىسپاتلاپ بەردى. شۇڭا بىز بۇ تېپىلغان قول يازمىنى تەۋەررۈك بىلىپ، كىتابخانىلارنىڭ ھۇزۇرىغا سۇندۇق. مۇشۇ مۇناسىۋەت بىلەن كۆپچىلىكىنىڭ لۇتفى ئەسەرلىرىنىڭ قول يازمىلىرى ھەققىدە ئىزدىنىپ كۆرۈشىنى تەۋسىيە قىلىمىز.

* *

... ...
تىلەر فەرخار ئىقلىمىنە كەتسە،
بارىپ گۈلنى تىلەر كامىڭ ئايىتسە.
ھېچ ئىش بىرلە تەسەللى تاپقۇسى يوق،
ماموق بىرلە بالىنى تاپقۇسى يوق.
بۇگەر فەررۇخ كۆڭۈلنى بىرگە ئۇزدى،
نەچەند فىكرى بىلە تەدبىر تۇزدى.

ياسادى ھەرنېمەدىن بىر خەزىنە،
ئالىپ قالمادى بىر ئالتۇن ئۆزىنە.
كى نەۋرۇزغە كۆپ ئىستېئداد بەردى،
ياساپ فەرخار مۇلكىنە يىبەردى.
ئېلىنى كۆچلۇكىن پايىنى سۇردى،
نەكىم يولغا كېرەك بارىنى بەردى.
بار ئېردى بەگلەرىنىدە بەھمەن ئاتلىق،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب تورى

چىرايى ساپسارىق بەھەمەن سىغاتلىق.
ئانى ھەمراھ قىلىپ نەۋرۇز بىرلە،
كۆچۈردى تالىئى فىرۇز بىرلە.
ئۇزاتتى ئوغلىنى بىر نەچچە مەنزىل،

قالىبان كۆز ياشىدىن پايى دەرگىل.
ئاتاسى يىغلايۇ ئۆيىنە ياندى،
ئوغۇل ئويناي ـ كۈلەيۇ ياسانار دى.
مۇنىڭدەك كۈندە ئەر يىگمەي كۆچۈرلەر،
نۇكەر سەردار بارى كېيىن قاچۇرلەر.

بەھەمەن نەۋرۇزغە سۆزلەشكەنى

تەفەككۇر قىلدى بىر كۈن بەھەمەنى پەر،
كى فىكر ئەتمەك كېرەك بىر ئۆزگە تەدبىر.
مەگەر بولغايمۇ بۇ ئوغلان پۇشەيمان،
قويۇپ يانغاي بۇ سەۋدايى پەرىشان.
كېلىپ نەۋرۇز بىلە يانداشتى گۈستاخ،
كۆزىن يۇمدىكى ئاغزى ئاچتى ئۇستاخ.
كېلۇر ئىشنى سوگىنىدىن ياد قىلدى،
بەسى دەم سەردىلىغ بۇنياد قىلدى:
«كى بىز مۇنداق سۈرۈپ قايدا بارۇرسىز،
ئۇلۇسنى كۆچ بىلە ئوتقە سالۇرسىز.
غەرىبلىقدە بۇ ئەل كۈن نېتكۈسىدۇر،
نېتۈك فەرخار ئېلىنە يەتكۈسىدۇر.
كېلىك ‹لاھەۋل› ئېتىك بۇ يولسىز ئىشنى.
يانىك بۇ مەئنىسىز تەلبە يۈرۈشنى.
ئېرۇر نەۋشاد مۇلكى ھۇسن كانى،

ئىرەم يەڭلىغ مەلاھەت بوستانى.
پەرىلەر يۈزى گۈللار گۈلشەندۇر،
لەتافەت شەھرى، نازۇكلار يەرىدۇر.»
بۇ سۆزلەرنى ئىشتتى ئېرسە نەۋرۇز،
ئاچىغلاندى، دېدىكىم: «ئەي بەد ئامۇز.
ئېسىك ئازىپتۇرۇر ساقال ئاقارتىپ،
مۇنىكتەك ئەقلىك ئارتماي جەھلىك ئارتىپ.
باشىڭدىن بۇ تەمەننانى چىقارغىل،
قۇلۇمسەن، قايدا بارسام ئاندە بارغىل.
نې قۇلكىم بۇ نې باغلىغ بىر ئىتسمسەن،
ساڭا تەگمەس فۇزۇللۇق تەرلە كىم سەن؟!
ئەگەر سەندىن يانا بىر ئىش تىيەيىن،
ئۆز ئىلكىم بىرلە ئورتاڭدىن چاپايىن.
قوپ ئەمدى ئايتماگىل ئۆزگە فۇزۇللۇق،
ياراشۇر بەگكە بەگلىك، قۇلغە قۇللۇق.»

بەھەمەن ئۆز سۆزىدىن پۇشەيمان بولغانى

پۇشەيمان بولدى بەھەمەن ئۆز سۆزىدىن،
قاتتىق ۋەھم ئىچرە قالدى ئۆز ـ ئۆزىدىن.
يامانلىق خەنجەرىنى تىز قىلدى،
يامان كۆڭلىدە فىكر ئەنگىز قىلدى.
چۇ بەھەمەن چىقتى، بولدى خىلۋەتى خاس،
كىم ئايتتى ئىچلىدىن بىر ساھىب ئىخلاس:
«كىم ئەي شاھىجەھان بەختى جەھانگىر،
ھەراسان بولدى سەندىن بەھەمەنى پىر.
قاتىڭدا كەلتۇرۇپ كۆڭلىنى ئالغىل،

ۋەيا خۇد خالى ـ ئوق باشىنى چاپقىل.
يوق ئېرسە، بىزگە ئانداق ھىيلە ئەتكەي.
كى بار يوقنى ئالىپ يولىنە كەتكەي.»
مەلەكزادە بۇ سۆزنى ئەسلەمەدى،
رەۋان ئىشرەت ئۇچۇن ئىشرەت تىلەدى.
قەدەھ گەردان قىلىبان ساقۇ بەھۇش،
غەزەلخان بولدى مۇترىب ياخشى دىلكۇش.
كىچە تا سۇبھ ئانداق ئىچتىلەر مەي،
كى ياتتىلار ئاياق ـ باشىنى بىلمەي.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

بەھمەننىڭ بەگلەرنى يولدىن چىقارغانى

يىغىپ بەھمەن نەكىم سەردارلارنى،
ئۆزىگە يار ئېتىپ غەددارلارنى.
ھەمىنكىم گۆكرەدى تۇن ئەژدەھاسى،
تۇتۇن‌كىبى يايىلدى كۆك قاراسى.
قۇيۇن قوپتى، ئۆچۈردى كۈن چىراغىن،
تۇمان تۇتتى جەھان باشىن ئاياغىن،

چۇ ئۆتتى بىر زەمان تۇن ياريىمىدىن،
ياسانىپ چىقتىلار بىرلىك يەرىدىن.
مۇكەممەل جۇببەلىك ئاتلارکى چەمپۇش،
جەھان توپسىز تېڭىزتەك باشلادى جۇش.
سەراسەر يۈكلەتىپ ئالتۇن خەزانە،
رەۋان بولدى ئۆز ئېلىگە رەۋانە.

نەۋرۇز ئۇيۇتۇسىدىن ئويغانغانى

چۇ يۇنۇس چىقتى بالىق قورساغىدىن،
خوتەن تىندى ھەبەشنىڭ تولغانىدىن.
چۇ تالېئ بولدى مېھرى ئالەم ئەفرۇز،
خۇمار ئۇيقۇسىدىن ئويغاندى نەۋرۇز.
كۆرەر دۇشمەن قىلىپ دۇشمەنلىغىنى،
ساۋۇق بەھمەن قىلىپ بەھمەنلىغىنى.
نە ئەل بارۇ نە ئۇلۇس نە خەزىنە،
ئەھەيىۋر قالدى دۇنيانىڭ ئىشىنە.
كۆڭۈل سالدى ئالار بارغانلارىنە،
ئىجازەت بەردى ھەم قالغانلارىنە.
كىشىكىم ئىشىق بىرلە ئاشنادۇر،
ئاڭا ھەردەم فەلەكدىن مىڭ بەلادۇر.
بەلادۇر سەرسەرى ئىشقى جەھانسوز،

كىم ئۆرتەر مۇبتەلا كۆڭلىنى شەب روز.
ئەر ئوغلى گەر قەدەم قويسا بۇ يولدا،
قەدەم باشىن كېرەكتۇر جانى فىلدا.
ئېرۇر ئاشىق ئىشى خۇنابە يۇتماق،
جەھانۇ جاندىن بىر يولى كەچماق.
ئاياق ئۇستىندە تۇردىلار سەراسەر،
كىم «ئەي شاھى جەھان دارايى داۋەر،
تىرىكچە بەندەمىز ھەر نەتسەڭ ئەتكىل،
نېچۇككىم بولسە مەقسۇدۇڭغە يەتكىل.
ساڭا يارامىسە كىمگە يارالى،
سېنى مۇندا قويۇپ قايدا بارالى.
جەھان ئەيشىنى قىلدۇك دەۋلەتىڭگە،
رەۋا بولغايمۇ قاچسەڭ مېھنەتىڭگە.

نەۋرۇز خىرقەپۇش بولۇپ پەرخارغە بارغانى

چۇ ئاڭلادى ئالا رسىدقىنى نەۋرۇز،
بېلىن باغلادىيۇ تۇرمادى شەب-روز.
قەلەندەرۋار كىيدى كىسۋەتى فەقر،
كىنى ئەتتى كۆڭلىنى دەر مېھنەتى فەقر.
نۇكەر-سەۋدەر ھىلە چۇن تەلبە ئەبدال،
كىيىنىپ ھەر بىرى بىر ئەسكى قارا شال.
تەۋەككۇل بىرلە يولغە كىردىلەر خۇش،
بۇرۇنقىدىن تەقى ھەم ئېردىلەر خۇش.

چۇ ئاڭلادى ئالا رسىدقىنى نەۋرۇز،
بېلىن باغلادىيۇ تۇرمادى شەب-روز.
قەلەندەرۋار كىيدى كىسۋەتى فەقر،
كىنى ئەتتى كۆڭلىنى دەر مېھنەتى فەقر.
نۇكەر-سەۋدەر ھىلە چۇن تەلبە ئەبدال،
كىيىنىپ ھەر بىرى بىر ئەسكى قارا شال.
تەۋەككۇل بىرلە يولغە كىردىلەر خۇش،
بۇرۇنقىدىن تەقى ھەم ئېردىلەر خۇش.
كى چۇن فەرخار ئېلىنە يەتتى نەۋرۇز،
غەربىلەرتەك يۇرۇر بادەردۇ باسوز.
يۇرۇدى سوردى بۇلبۇل ئاشىيانىن،
نېچۇك بولسا تىلەپ تاپتى نىشانىن.
كۆرۈپ شەھنى بۇ سۇرەت بىرلە بۇلبۇل،
تەئەججۇبدا قالىپ باشلادى غۇلغۇل.
ئىلىن تۇتقاچ ئاياغىن قۇچتى دەرھال،
دۇئادىن سوڭرا سوردى شەرھى ئەھۋال:

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توري

«كىم ئەي سۇلتانى ئالەم قايدا ئىبردىك؟
ئېيلىك، خەلقىك قانى، قايدا يىبەردىك؟»
دېدىكىم قىسسەنى نەۋرۇزى بىدىل،

كى بەھمەندىن نە ئىشلار بولدى مۇشكىل.
كېچە بىرلە نې تۈرلۈك ھىيلە ئەتتى،
ئارا بولدى نېچۈك سالدىيۇ كەتتى.

نەۋرۇز بۇلبۇلدىن گۈلنىڭ خەبەرىن سورغانى

شەھ ئايدى:«ئەي مېنىڭ دەمساز نازدىم،
كى ھەددىن ئاشتى ئىشتىڭ دەردۇ رازدىم.
مەھەل تاپتىڭمۇ ھېچ كۆردۈڭمۇ گۈلنى،
ساغىنىدۇردۇڭمۇ بۇ بىچارە قۇلنى.
سېنىڭ ئۈمىدىگە كەلدىم بۇ يولغا،
كى ئەرسەن بەرمەگىل رەختىڭنى بۇلغا.»
دېدى بۇلبۇلكى:«ئەي بىچارە، ئەي شاھ،

قاچانكىم گۈلنى كۆردۈم گاھۇ بىگاھ.
چۈ رىغبەت قىلماس ئىدى ئۆزگە سۆزگە،
تىلەمەدى سېنىڭ ۋەسفىڭدىن ئۆزگە.
بۇكۈن ئانداق مۇھەببەت ئاشىقىدۇر،
كى سەن ئۈزراسەنۇ ئول ۋامىقىدۇر،
قىلۇر يادىڭنى دائىم ئۇقلى مەجلىس،
بولۇپتۇر سەندىن ئارتۇقراق مۇلەۋۋەس.»

نەۋرۇز بۇلبۇل بىلە گۈل تاپۇغدا بارغانلارى

ئىشتتى بۇ بىشارەتنى شەھەنشاھ،
سۆيۈنگەندىن ئۇلۇسلار باردى ناگاھ.
ئۆپۈپ بۇلبۇل يۈزىن بويىنىنى قۇچتى،
ئانىڭتەك بولدىيۇ كىمگە ياۋۇشتى.
ئۇنۇتتى بارچە يول ئەمگەكلەرىنى،
چىقاردى كۆڭلىدىن مېھنەتلەرىنى.
كىيىپ بىر قاپقاراق تون شەب رەۋانە،
يەردىن ساجرادى شاھى زەمانە.
قىلادۇر بۇلبۇلۇ نەۋرۇزغە پەيرەۋ،
قىلىپ ئەيىارلىق بىرلە تەكۇ دەۋ.
مۇنىڭتەك يەتتىلەر گۈل مەھفىلىنە،

نېچۈككىم تۇشتى ئاي-كۈن مەنزىلىنە.
قەدەم ئورنىدا شەھزادە قويۇپ باش،
مۇھەببەت بىرلە ئويناپ جانىنى فاش.
بۇلار يەتكەندە سەۋسەن گۈل قاتىنداء
قەدەھ گەردان قىلىپ نەۋرۇز ئاتىندا.
سۇرۇد ئايتىپ قاشىندا چەڭگى بىرلە،
مۇلايىم زۇھرەسى ئاھەڭگى بىرلە.
كى ناگاھ بۇلبۇلى شورىدەئى مەست،
سۇرۇدى راست قىلدى ئارى سەردەشت.
مەھەل ساقلاپ مۇبارەك فال بىرلە،
غەزەل باشلادى ھەسبى ھال بىرلە.

بۇلبۇل نەۋرۇز تىلىدىن غەزەل ئايتقانى

كىم ئەي گۈل، گۈلشەن ئىچرە شاد بولغىل،
جەھان ئىچرە بەلەند، ئازاد بولغىل.
مېنى سەۋگەن ھەمىشە شاد بولسۇن،
فەلەكنىڭ جەۋرىدىن ئازاد بولسۇن.
سېنىڭ ئىستەگەن ئول مىنسكىنۇ غەمخار،

ۋىسالىڭدىن تىلەر بىر ئاخىرى كار.
نىگارا مەن ئۇشال بىچارەدۇرمەن،
كى ھىجران ئىلكىدىن ئەۋۋارەدۇرمەن.
يانار ئوت ئىچرە ئۆرتەپ جانلىغىمنى،
قۇلى بولدۇم قويۇپ سۇلتانلىغىمنى.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

ئەگەرچە شاھ ئىدىم ئەمدى گەدامەن،
غەربىلىغ دەردى بىرلە مۇبتەلامەن.
فەقىرۇ بىكەسۇ مىسكىنمەن، ئەي جان،
غەربىۋ ئاشقۇ غەمكىنمەن، ئەي جان.
سېنىڭ ئۇممىدىگە كەچتىم جەھاندىن،
كېچىپ ئەۋۋارە بولدۇم خانۇماندىن.
غەربىلەر نالىشىدىن بولغىل ئاگاھ،
كى خىرمەن سوز ئېرۇر ئاھى سەھەرگاھ.
ئەلا ئەي ئاي يۈزلۈك مۇشتەرى فال،
كۆز ئۇچىچى بىرلە باققىنكىم نەدۇرھال.
كىم ئايتقاي شەرھى ھالىنى قاشىڭدە،
چۇ بادى سۇبھى ئەتمەس ھەزرەتىڭدە.
يۈزۈم كۆرسەڭ مەگەر بىلگەيسەن، ئەي مار،
كى ئىشقىڭدا نېچۈكدۇر مەن گىرىفتار.
كى سەن ئول مەسنەد ئۇستىنده قەدەھ نۇش،
كى مەن مۇنداق ئەسرۇ زارۇ مەدھۇش.

.....

ئىسىنۇرمۇ كىشى ئوتقا يىراقتىن،
مېنى سەۋگەن نېتەر نەۋشاد بەختىن.

نەۋرۇز گۈل سۆزلەرنى ئاڭلاپ بەھۇش بولغانى

بۇ ئەفسانە ئىشىتتى ئېرسە نەۋرۇز،
ئىنانمان تالېئىمدىن بۇ نەزەرنى،
يالىنىدەك ئۇردى بىر ئاھى جىگەر سوز.
كى بەرمەدى مۇنەججىم بۇ خەبەرنى.
دېدى: يا رەب، بۇ نە رەھمەت تۇنىدۇر،
يانا بۇلبۇلغە بىر دەرخاست قىلدى،
نە تۇنىدۇركىم ۋەلى رەھمەت كۇنىدۇر.
كى ئول سۆزنىڭ جەۋابىن راست قىلدى.

بۇلبۇل نەۋرۇز تىلمىدىن غەزەل ئايتقانى

«ئەلا ئەي ھۇسن ئىچىندە ماھى فەرخار،
مېنى مۇندا نېچۇك يەتكۇزدى ناگاھ.
لەتافەت ئورتاسىندا شاھى فەرخار.
ۋىسال ئۇچۇن ئەمەس ئېردى بۇ كەلمەك،
ئىشىكىڭ توزى كۆزلەر تۇتىياسى،
تەلەب قىلدىم ھەۋاسى بىرلە ئۆلمەك.
بۇساغاڭ گەردى ئالەم خۇن بەھاسى.
يانا بىلمەنكى بۇ دەۋلەتكە يەتسەم،
غەمىڭ چۇن سالدى كۆڭلۇم ئىچرە بۇنياد،
تۇشۇممۇدۇركى بۇ دەۋلەتكە يەتسەم.
ھەم ئول دەم ئوتقا ياقتىم تەختى نەۋشاد.
نە تىل بىرلە مۇنىڭ شۇكرىن قىلايىن،
ئاياغىڭ تۇپراغى تاجىم، نە يەتمەس،
ئوغاندىن مۇندىن ئۆزگە نې تەلەيىن.
ئۇرامۇڭ گەردى مېئراجىم، نە يەتمەس.
ئەگەر بىردەم ساڭا نەززارە قىلسام،
جەمالىڭنى كۆرۈپ بۇ بولدى ھالىم،
ئۆكۇنچۇم قالماغاي ئۆلسەم ـ تىرىلسەم.
ۋىسالىڭگە قاچان يەتكەي مەجالىم.
تەلەكىم دۇنيادا سەن ـ ئوقسەن ئاخىر،
ئىنانا بىلمەنەم بەختىمدىن، ئەي ماھ،
تەلەكىم مۇندىن ئۆزگە يوقتۇر ئاخىر.

گۈل نەۋرۇزنىڭ كەلگەنىن ئاڭلاپ سەۋسەنگە ئايتقانى

گۈلى فەرخار ئىشىتكەچ ئۇشبۇ ئەشئار،
كى ھەمدەملىق كۇنىدۇر باز قىلما،
قۇچۇپ سەۋسەن ئاياغىن يىغلادى زار.
بۇرۇنقى شىۋەنى ئاغاز قىلما.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری

نېچە بىر يولى غافىل قىلماغ ئۈزنى،
نېچە نەۋرۈزكىم سۆزلەر بۇ سۆزنى.
ئانى ئاندىن تاپادۇرمەن سەبادىن،
خەبەر بەرگىل ماڭا ئول ئاشنادىن.
ئەگەر مۇشفىقلىقىڭ بار كۆركۈز ئەمدى،
بۇزۇق كۆڭلۈم تۈزۈكىن تۈزگىل ئەمدى.

سەۋسەن مەنئ قىلىپ جەۋاب دېگەنى

يانا سەۋسەن ئاڭا دېدىكىم: «ئەي ماھ،
قاچان كېلۈر بۇ غۇربەت ئىچرە ئول شاھ،
.....
يىراغ كۆردىكىم ئاتلانساڭ بۇ شەبگىر،
قىلىپ باشتىن ئاياغ تۈتالى تەئىبىر.
رىزا بەردى گۈلۈ مۇشكىن بۇ سۆزگە،
بۇرۇنقى ئەھدىنى قىلمادى ئۈزگە.
ئۇياتۇ ناموُ نەڭگىن كۆزگە ئىلمەس،
ئاتاسى تاجۇ تەختىن جەۋجە بىلمەس.
كۆتەرىپ كۆڭلىنى جۇملە جەھاندىن،
يۈۈپ جۇملە ئىلىكلەرىنى جاندىن.
يۈرەك بەركىتتى دەردۇ سوز بىرلە،
ياسانىپ تەبرەدى نەۋرۈز بىرلە.
ئۇلۇق يولدىن چىقىپ ئىككى دىلارام،
قويۇپ تاغلارغە يۈزلەپ گامى ناكام.
نە يولدۇز بارکى بىر پەرىنى كۆرسە،
نە ئاي باردۇركى بىر ئايدىندە يۈرسە.
ئەگەر دەريا يولۇقسا ئىز تۈتارلار،
ئەگەر يولۇقسا ئوت تىنماي قاچارلار.
يولۇقتى نەگەھان ئانداق دابانلار،
كىم ئۈستىدە تاياندۇر ئاسمانلار.

نېچۈك بولسا چىقىپ ئول ئىككى دىلخاھ،
ياپۇشۇپ تارماشۇرلار ئاندە بىراھ.
كى ئارتىپ ئەرشى ئەئلاغە ئاشارلار،
گەھى ئىشلەپ ھاربىپ ئاندا ياتارلار.
بۇ ھالەت بىرلە ئىككى-ئۈچ شەبا روز،
سۇ ئىچىپ يۈرۈدى گۈل بىرلە نەۋرۈز.
نە بارماقدىن، نە بارماقدىن خەبەردار،
نە تەنلەرى ئۇيۇماقتا تەلەبكار.
ئىكەۋلەن بىر-بىرىن ۋەسلىن قىلىپ قۇت،
بىر ئاشا يانداشىپ چۇن دۇررۇ ياقۇت.
قاپارغاندىن ئاياقلار قالدى ئىشتىن،
تالىپ بىكار بولدىلار يۈرۈشتىن.
تۈشۈبان بىر قىيا باغرىندا بىردەم،
تىنالى دېدىلەر ئول ئىككى ھەمدەم.
بىرى بىرىن تىزىگە باش قويۇشۇپ،
ئويۇدىلار ئاياقلار كۈيۈشۈپ.
بۇ ھالەتدە ئالارنى ئۇيقۇ باستى،
فەلەك سېپايە تاپتى سۇپرە ئاچتى.
كى ناگەھ قىلدى بىر بازىچە ئەنگىز،
ياڭى باشتىن يانا باشلادى خۇنرىز.

زەڭگى نەۋرۈز بىرلە گۈلنى تۈتۈپ خاقانى چىنغە يىبەرگەنى

بار ئىبردى ئاندا بىر زەڭگىنى خۇنخار،
زۇھەلدىن نەھسراق مىرىخ كىردار.
سۇ ئورنىدا قان ئىچىپ قانماغۇچى،
يانار ئوتقا سالىپ ئۆرتەنمەغۇچى.
ئاتى يەلدا بويى مىسلى چىنارەك،
كۆزى دەۋزەخ يۈزى مەھشەر كۈنىدەك.
ئانى قويمىش بۇ سەرھەدلەرغە خاقان،
«كى سورماسمەن ئەگەر قىلساڭ تۈمەن قان.»
ئۆزىدەك بىرنەچە زەڭگى بىلەن ئول،
قاراۋۇللار قويۇپ ساقلار ئىدى يول.
كۆرۈپ ناگەھ گۈلۈ نەۋرۈز ئىزىنى،
ياساتىپ ئىستەدى تاپتى ئۆزىنى.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب تورى

[سەۋسەن ئەچىلەر خەبەرىن گۇلغە ئايىتقانى]

بولۇپ سەۋسەن بۇ سۆزدىن لالۇ خاموش،
كىلىپ گۈلنى كۆرۈپ بسيار مەدھۇش.
دەمى چىقماي مەلامەتتىن پەرىشان،
ھەيا بىرلە ھەياتىدىن پۇشەيمان.
كۆزى تۇرماسكى باقسا گۈل يۈزىگە،
دەرىن ئېردى پىچاق ئۇرسا ئۆزىگە.
چۇ بۇ ھالەت بىلە كۆردى ئانى گۈل،
يەرىدىن قوپتى بىسەبرۇ تەھەممۇل.
ئانىڭتەك دەردى بىرلە ئۇردى بىر ئاھ،
كى ئولتۇرگان بارى ئەل بولدى ئاگاھ.
دېدى سەۋسەنكى: «ئەي سەرۋى رەۋانىم،
كى سەندىن ئۆزگە يوقتۇر مېھرىبانىم.
تىلىم كەسكىن، چىقارغىل كۆزلەرىمنى،
ئىشىتمەگىل پەرىشان سۆزلەرىمنى.
نە ئىستەيىن، نە دەيىن نە سورارسەن،
بۇسىز يالغۇز يۈزۈمنى نې كۆرەرسەن.
سەنى خاقانكى تەختى توڭتەرىلسۇن،
تىلەپتۇركنم تۇزۇكلۇكى بۇزۇلسۇن.
ئىشىتكەچ گۈل ياقاسىن چاك قىلدى،
كى ئايتقان ئاغزىنى يەر خاك قىلدى.
باشىن يەرگە ئۇرۇپ ئانچە ئۇرۇندى،
كى بويىندا سۆڭگىلەرى كۆرۈندى.
يۈزى گۈل بەرگىتەك سۇندى غەم ئىچرە،
تار ئاغرى غۇنچە بولدى بىردەم ئىچرە.
ئىشىتىپ بۇلبۇلى مىسكىن بۇ سۆزنى،
ئونۇتتى ھەم يۇرۇشنى ھەم تۇرۇشنى.
بۇ كىز بولدى ئۆلۈمگە ئارزۇمەند،
ھەياتىدىن بەكۇللى ئۈزدى پەيۋەند.
فەلەك دەۋرىنە لەئنەت قىلدى بىسيار،
جەھاندىن كەچتىيۇ ئاندىن بەيەكبار.
تەۋەججۇھ ئەتتى گۈلنىڭ ھەزرەتىنە،
يۇرۇپ كىردى رەۋان سەۋسەن قاتىنە.
كۆرۈشكەچ بىر-بىرىن ئول ئىككى ھەمدەرد،
فىغانلار بىرلە ئۇردىلار دەمى سەرد.
خەبەر ئايماقنە سەۋسەن ئاغزى بارماس،
تەھەييۇر بىرلە بۇلبۇل خۇد دەم ئۇرماس.
بىرى بىرىن كۆرۈپ قان-ياش ساچارلار،
بىرەر لەھزە كۆڭۈل رازىن ئاچارلار.
بۇ ھالەتتە گۈلى پەژمۇردە ئەھۋال،
قوپۇپ سەۋسەن ئۆيىگە كىردى فىلھال.
كۆرۈپ سەۋسەن بىلە بۇلبۇلنى ئانداغ،
بۇ كىز بولدى يانا داغ ئۈستىدە داغ.

گۈل بۇلبۇلدىن نەۋرۇزنى سورغانى

يانا سوردى نېچۇكدۇر ئول غەرىبىم،
مۇھىبىن ياد ئېتەرمۇ ئول ھەبىبىم.
سېزىپمىدۇر بۇ دەرمانسىز بەلانى،
ساغىنۇرمۇ بۇ مىسكىن مۇبتەلانى.
فەلەكنىڭ جەۋرىدىن ھالى نېچۇكدۇر،
بۇ ماتەم ئىچرە ئەھۋالى نېچۇكدۇر.

.....

سۆز ئايتىپكىم قىلىپ سۆزلەرنى مەزكۇر،
ئالىپ گۈلدىن قەبا، نەۋرۇزدىن قۇر.
گۈلۇ نەۋرۇز ئالارنىڭ ھالىن ئاڭلاپ،
فۇسۇنۇ سېھر تەزۋىرىنى ئاڭلاپ.
دېدىلەركىم: قاچار «لاھەۋل» دىن دېۋ،
بەنى ئادەم بىلە ھەمراھ ئېرۇر دېۋ.
يۈزۈتتى دېۋ ئۆزە ھۆكمىن سۈلەيمان،
مۇنىڭدەكلەرنى قىلمادى مۇسۇلمان.
بۇ يول ئازغۇرغۇچىنى كۆرسە تەلبىس،
ئەجەب يوقتۇركى يولدىن ئازسە ئىبلىس.
قىلىپ قەرھىز ئالارنىڭ سۇھبەتىدىن،
پەرىلەر كەتتىلەر شەيتان قاشىدىن.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب تورى

گۈل، نەۋرۇز كېمەگە كىرگەنلەرى

كېمەگە كىردىلەر ئىككى دىلئارام،
بولۇپ دەريا نىشىن ناچارۇ ناكام.
چۇ نەۋرۇزۇ گۈلى مۇشكىنى فەرخار،
تەڭىزگە كىردىلەر چۇن دۇررى شەھۋار.
بارۇردا مەۋج ئۇرۇپ دەريايى پۇرشور،
قىلۇر ئىبرەتى جەھەننەم قەئىرىغە زور.
مۇنىڭتەكدە ئۇل ئىككى يارۇ ھەمدەم،
نەچە كۇن رو بەرويى مېھنەتۇ غەم.
قايىن قاينار تەڭىزگە فىكر قىلماي،
ئەزىز جان قەدرىنى بىر جەۋجە بىلمەي.

كېمە غەرق بولۇپ گۈل نەۋرۇزدىن جۇدا بولغانى

مۇخالىف يەل قوپۇپ چايقالدى دەريا،
قىيامەتتەك قاتتىق كۇن بولدى پەيدا.
بۇلۇت گۆكرەپ ياشىن ئانداق چاقىلدى،
دېگەيسەن پاختەدەك ئوتقە ياقىلدى.
دېگەيسەن چالدى ئىسرافىل سۇرىن،
ۋەيا خۇد ئاچتىلار توفان تانۇرىن.
بار ئىبرەتى ئول تەڭىزدە بىر ئۇلۇغ تاغ،
كۆرەرگە قاق تاغىنىدەك ئۇلۇغ تاغ.
كېمىلەرنى ئىگىرىپ تىز پۇر تاب،
ئۇراندۇردى قىيا باغرىندا گىرداب.
قاداقلار ساچرادى يەرلىك يەرىدىن،
ئۇزۇلدى تەختەلەر بىرى بىرىدىن.
بۇ كىز ھەر بىرىسى تۇشتى كەنارە،
ئۇتۇپ ھەر بىرىسى بىر تەختە پارە.
ئايىردى بىر-بىرىندىن چەرخى غەددار،
ئانىڭتەكلىك بىلە ئول مەۋجى خۇنخار.
... ...
بىرى ئايتۇركىم، ئەي دانەندەئى راز،
سانا رەۋشەنتۇرۇر ئەنجامۇ ئاغاز.

بىلە بولسا ئىككى يارۇ ۋەفادار،
سۇ ئىلتە دۇنيانى نى غەملەرى بار.
نە مەنزىلدەكى بولسا ئىشىق ھەمراھ،
ھەقىقەت مىسرى تەختىگە ئىرۇر شاھ.
نە يولدۇركىم نە مېھنەت نە قۇلابۇز،
نە مېھنەت بەلگۇرۇر نە غەم قويار يۇز.
ئەگەر تاپسا فەرىدۇن دەۋلەتىنى،
ئۇنۇتماس ئول بەلانى لەززەتىنى.
فەلەك دوزى دو ئەسپە قىلدى تەئجىل،
كۆز ئاچگۇنچە ئالارنى قىلدى تەبدىل.

چۇ سەن سالدىڭ مېنى نەۋرۇزدىن دۇر،
مېنى ئاڭا ئانى ماڭا قاۋۇشتۇر.
كۆرۈپتۇرلار ئالار كىم دەردۇ دىلنى،
كۆتەردىلەر ئوغان شۇكرىغە تىلىنى.
ئاتارلاردىن تاپىپ ئول ئىككى غەمخار،
سۆيۈنگەندىن بەسى يىغلادىلار زار.
يازۇق قىلغان كىشىدەك ئەز سەرى سوز،
كېلىپ مۇشكىنىنى ئانداغ ئۆپتى نەۋرۇز.
يەنە فەررۇخ ئاياغىدا تۇشۇپ گۈل،
تەۋاف ئەتكۇچىلەرگە تۇشتى غۇلغۇل.
ئۇلۇس بارچە بۇلارغە بولدى مەشغۇل،
يىغلىدى بىر زەماندا ئىككى قەيتۇل.
نە خۇش بولغايكى بەئىدەز سەبر بىسيار،
كۆرۈشۈلگەي سەئادەت بىرلە دىيدار.
كۆرۈپ ئول ئىشتىياقى زەخمى ھىجران،
كى ئىستەپ ۋەسل تاپقاي جانۇ جانان.
خۇش ئولدەمكىم بولۇپتۇر لەب مۇۋافىق،
تىلەپ تاپقاي مۇرادىن ئىككى ئاشىق.
نە خۇش بولغايكى ئەمگەكلەر تۇگەنىپ،
ئىكى دىلدار يايراتقاي قۇۋانىپ.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، تەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

تۆرت پادىشاه بارگاهلار تىكىپ، نەۋرۇز بىلە گۈلنى [ئەقد] ئېتىپ نىكاه قىلغانلارى

تەۋاقى شۇكۈر ئېتىپ ئول پادىشاهلار،
كېلىپ تىكتىلەر ئول دەم بارگاهلار.
تېكىلدى ياندا تۆرت ئوردە بەردەم،
بولۇبان تۆرت ئىقلىم ئەهلى خۇررەم.
ئۇلۇق تويلار قىلىپ بۇ تۆرت سىستان،
سۆيۈنۈپ قىلدىلار كۆپ خەيرۇ ئېهسان.
يۈرۈپ گۈلنى ئاتاسىغە يىبەرىپ،
تۇرا بىرلە ئۇلۇق ئەۋگە كۆتەرىپ.
ۋەسىئى تەخت ئۇرۇپ شايەستەئى خۇش،
ياساپ ئۆزگە ئىشىنى شادۇ دىلگۇش.
ئەبىر ئەفشان قىلىپ سەهرا يۈزىنى،
مۇئەتتەر قىلدىلار جان بىرلە تەننى.
ئارىسلان كۇچ بىلە هەيرانى ئالدى،
سەبا گۇلى غۇنچەسىن يەل بىرلە تىلدى.
چۇ سىيمىن غەبغەبىن ئاغزى ئاچىلدى،
تۆكۈلدى لۇئلۇئى ئىنجۇ ساچىلدى.
بالىق بوغزىدىن ئاقتى دۇررى غەلتان،
سەدەف قۇرساغىدىن ساچرادى مەرجان.
تاك ئاتگۈنچە ئاياغۇ باش ئۇرماق،
ئۇزۇك ئۇينىماغۇ بارماق ياشۇرماق.
بىرىگە بىرىدىن ئۇستۇن قىلۇر تەر،
بىرەر دەمكىم ئۇرۇپ مەستانە شەككەر.
بىرى مىك شىۋەلەر بىرلە قىلىپ ناز،
بىرىسى هەم قىلىپ يۇز شىۋە ئاغاز.
ئىنانىشماي بىرى بىرىن مەقالىن،
تۇش ئېرمىش دەپ ساغىنىپ ئىتتىسالىن.
ئاغىزلارى شەكەر بىرلە شەكەر پاش،
سۆيۈنگەندىن ساچار كۆزلەرىدىن ياش.
ئاقى ئارتۇق بولۇرلار رەنجىدىن شاد،
نېچۈككىم شىرىن ئۇچۇن ئۆلدى فەرهاد.
چۇ جان بېرىپ تاپار گەۋهەرنى غەۋۋاس،
ئەزىز جانىدىن ئارتۇقكىم تۇتار خاس.
هەمىنكىم ئۇردى دەم سۇبهى سەئادەت،
قوپۇپ قىلدىلار ئاندا كۆپ ئىبادەت.

تۆرت پادىشاه مەسلىهەت قىلغانى

قويۇپ هەر قافىلە ئۆز مۇلكىنە يۈز،
تۇ ئەسبى ئىلگەرى چىقتى قۇلاۋۇز.
رەبىئ ئايتۇر: گۇلى رەئنا مېنىڭدۇر،
يارى اتقانكىم مېنىك جانىم ئانىڭدۇر.
بەدىئ ئايتۇركى: مەن نەۋرۇزنىكمەن،
بۇ زىبا ماهى مېهر ئەفرۇزنىكمەن.
ماڭا سەنسىز تەن ئىچرە جان كېرەكمەس،
بۇ تاجۇ تەختۇ ئول هىجران كېرەكمەس.
دېدىكىم شاه مۇشكىن: ئەي سەلاتىن،
كېچىگىز ئەهلى يوق بۇ ماجەرادىن.
نې مەن گۇلسىز نە گۇل نەۋرۇزسىز خۇش،
كى يوقتۇر جانۇ جان ئەفرۇزسىز خۇش.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

شاھ فەررۇخ ئەلنى تۆرت فەسل قىلىپ، ھەر ئۈچ ئايدا بىر يەردە قەرار بەرگەنى

دېدى فەررۇخ: «ئۇلۇسنى بىر ئېتەلمى،
تەئەسسۇب يولىنى تەغيىر ئېتەلمى.
تىلەلى ئىتتىپاق ئۇستىدە ئەلنى،
قىلالى ئورتادا تەئىينسىز ئەلنى.
نە كىم ئەنزاز ئىچىدە بارسا ـ كەلسە،
ھەم ئول خۇشتەركى جان ئورتادە بولسە.
ئىبرۇر نەۋشاد يازى فەسلى بەسى خۇش،
ھەۋاسى خۇررەمۇ ئەۋلائى دىلكۇش.
يانا كۆر، ھۇشمەندا، مۇلكى فەرخار،
ئىبرۇر فىلجۇملە جەننەتتىن نەمۇدار.

ئەدەندۇر قىلىش كۆنى ئىشرەت يەرىدۇر،
ئىرەم ياڭلىغ پەرىلەر كىشۋەرىدۇر.
بىھىشدۇر شەھرۇ سەھراسى چەمەنلىك،
جەھاندا بولماغاي خۇشلۇغ يەمەنلىك.
مۇخالىفلىق ئەگەر قويسا ئارادىن،
قۇتۇلۇرسىز تۆگەنمەس ماجەرادىن.»
كەچىشلەر بارچە بۇ سۆزدە تۆگەندى.
ئۇلۇس بارچە بۇ زەھمەتتىن قۇتۇلدى.
ئاياق قويدى يەمەنلىغلەر يەمەنگە،
يۈزىن قويدى ئەدەنلىغلەر ئەدەنگە.

شاھ فەررۇخ بىلە شاھ مۇشكىن گۈل، نەۋرۇز بىلە كۆچكەنلەرى

گۈلۇ نەۋرۇزۇ مۇشكىن بىرلە فەررۇخ،
مەدىنە قەلئەسىغە قويدىلار رۇخ.
بارالى مۇستەفانىڭ ھەزرەتىگە،
ئەبىر ئەفسان قىلالى تۇربەتىگە.

قىلىپ ھەججى زىيارەت رەسمىنى تۇز،
كۆچۈپ نەۋرۇز ئەۋىنە قويدىلار يۈز.
تۇرۇپ تويلاپ ئول ئەلدە بىر ـ ئىكى ئاي،
كېتۈردىلەر ئەدەب شەرتىنى بەرجاي.

